

A felszíni tűzhelyek közül az egyik kerámiadarabokból kirakott felület volt, vékony tapasztással 40 cm-re a jelenlegi felszín alatt. A másik egy U alakú, szélein nagyobb kövekből kialakított tűzhely volt, apró folyami kavicssal kevert vastag tapasztással.

A vizesárkok oldalfalain jól megfigyelhetők voltak a víz által kialakított bemosódások rétegződései, ahonét pollenanyag vizsgálatára újabb lehetőségek adódtak a mintavételre.

A feltárt objektumok leletanyaga a kerámiaanyag alapján egységesen a 10–11. századra tehető.

Az ásatáson részt vettek Kőrösi Andrea archeobotanikus, Farkas Zoltán, Jakab Attila, Tóth Andrea, Jankovics Norbert régészhallgatók.

MOLNÁR ERZSÉBET

142. Fegyvernek, Hillér (Kavics-part)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) U, R, B

2003 május–júniusában a fegyverneki homokbányában folytatódott az a régészeti leletmentések, amelyek az előző esztendőben, az illegálisan működő homokbánya falában jelentkezett beásások kibontásával kezdődtek. Jelen alkalommal a lelőhely váratlan rekultiválásával részben megsemmisült, illetve felszínre került objektumok feltárása volt a feladat. Az egykori meredek bányafalat félkör alakban széles rézsűvel megszüntették, így viszonylag nagy felületen rajzolódott ki az őskor különböző periódusaiból (újkőkor, rézkor, késő bronzkori gávai kultúra) származó objektumok. Ezek közül a neolitikus, nagyrészt telepögdrökből előkerülő emlékanyag (AVK és tiszai kultúra) mondható a legbősegebbnek. A hulladékgödrök mellett a tiszai kultúra egy kb. 6×4 m-es felületen paticsomladékkal mutatkozó házmaradványát is dokumentáltuk.

Munkatársak: Cseh János, Polgár Zoltán, Tárnoki Judit régészek, Hegedűs Gabriella gyűjteménykezelő.

CSÁNYI MARIETTA

143. Fehérvárcsurgó, Kisvár-domb

(Fejér megye) V

Fehérvárcsurgó község ÉNy-i végétől ÉNy-ra kb. 3 km-re, a Gaja-patak jobb (Ny-i) partja felett emelkedik a Kisvár-domb. Az irodalomban és egyes térképeken Kisvár-hegy néven is szerepel. 1950-ben, nem méretarányosan, vázlatosan felmértem.⁷ Az 1980-as években többször is bejártam a környéket és az 1:10 000-es térképre vázlatosan bejelöltem a Kisvár-domb és a Keresztes-hegy őskori telepének kiterjedését.

1989–1990-ben Jungbert Béla végzett itt ásatást. Átvágta a Kisvár-domb Ny-i végében lévő rövid sáncot és a hegytető K-i nyúlványát elválasztó árkot, valamint a

K-i teraszokon két egykori ház nyomait tárta fel. Valamennyi a kora vaskorba datálható,⁸ de a felszínen középső bronzkori, az urnamezős kultúra késői fázisába tartozó és római kori cserepek is találhatók.

A terület felmérését 2003. március–április hónapban, az időjárástól függően elosztva, összesen négy nap terepmunkával végeztem el, egy segítséggel, amit a szerkesztés és rajzolás követett. A Bakony-hegység K-i végében a Gaja-patak jobb (Ny-i) partjától kezdődően egy nagy fennsík terül el, jelenleg vadvédelmi terület. Átmérője K–Ny irányban kb. 2 km, É–D-i irányban kb. 1,1 km. A fennsík KDK-i végéből, keskeny hegynyereg után nyúlik ki a Kisvár-domb, önálló hegyként. Az egész terület és messze környéke erdő. A 18. században erdő, a 19. század közepén szántóföld, a 20. századtól azonban ismét erdő borítja.⁹

A Kisvár-domb fennsíkjának alakja nagyjából háromszög alakú, de oldalai erősen kanyarognak. Köröskörül igen meredek, több helyen sziklás hegyoldal övezi. Mélyen az ÉK-i széle alatt a Gaja-patak völgye húzódik. A fennsík legmagasabb része a Ny-i végében emelkedik, innen K irányába egyenletesen lejt, K-i vége 45 m-rel alacsonyabb szinten van. Az őskori vár két részre oszlik. Ny-i fele a nagyobbik, a K felé eső kisebbik rész jóval rövidebb és keskenyebb. A vár Ny-i vége keskeny hegynyeregen át függ össze a nagy fennsíkkal. Ez az egyetlen könnyen támadható oldala, ezért itt egy magas sánc védte. A sánc hossza 60 m, belső magassága eléri a 2 m-t, de a DK-i vége már alig észrevehető. A sánc külső oldala alatt mély, természetes eredetű árok húzódik, melynek felső vége a keskeny nyeregben végződik. Ezt használták fel az őskorban. A nyeregen át a vár területébe újkori földút vezet, feltöltötték az árkot, és lefaragták a sánc É-i végét. Ezért ezen a rövid szakaszon már nem az eredeti őskori állapotot találjuk, az egykori kapunyílás alakja bizonytalan.

A sáncot 1989–1990-ben Jungbert Béla egy kutatóárokkel és szelvényvel átvágta, ennek nyomát jelenti a sáncba mélyedő 12 m széles, 15 m hosszú nyitott gödör.

Sáncot máshol az egész vár területén nem találunk. Az egykori őskori telep szélét a rendkívül meredek hegyoldal felett kanyargó, jól meghatározható, természetes hegyperem jelenti, ehhez alkalmazkodva a telep alakja szabálytalan.

A vár másik, jóval kisebb része a keskeny K-i nyúlványt foglalja magába. A két várrész között árok húzódik, ezt azonban közepén (bizonyára az újkorban) feltöltötték, ahol földút vezet be a K-i várrészbe. Az árok két vége szerint természetes eredetűnek tűnik, amelyet az őskorban nyilván még mélyítették is, de az említett feltöltés miatt az eredeti alakját nem ismerjük. Jungbert

7 NOVÁKI GY.: Fejér megye őskori földvárjai. ArchÉrt 79 (1952) 3–19.

8 RégFüz 43 (1991) 9., 44 (1992) 8–9., Alba Regia XXVI (1997) 188, 191.

9 I. katonai felmérés X / XIX. II. katonai felmérés 52 / XXIX, 1847. III. katonai felmérés 5060/4, 1928.